

Saksedyr (Forficuloidea)

Saksedyrene utgjør en egen insektorden, Dermaptera. Vi har tre arter i Norge, dvergsaksedyr (*Labia minor*), skogsaksedyr (*Chelidurella acathopygia*) og vanlig saksedyr (*Forficula auricularia*). Dvergsaksedyret finnes ofte i store mengder i gjødselkjelleren i grisehus. Bare vanlig saksedyr er plagsomt for mennesker ved at det kommer inn i hus. Saksedyr er helt ufarlige, og gjør ingen skade på mennesker eller bygninger.

Utbredelse

Vanlig saksedyr er utbredt over store deler av verden. Hos oss finner vi det i Sørøst-Norge og nordover til Trøndelag.

Kjennetegn

Saksedyrene har korte dekkvinger som skjuler de komplisert, sammenfoldete flyvevingene. De er lett gjenkjennelige på "saksen" eller "tangen" i bakkroppsspissen (Figur 1). Tangen er forsvars- og angrepsvåpen, og bøyes oppover og åpnes når dyret forstyrres. Hos vanlig saksedyr har hannen krumme tenger, mens hunnen har rette med en bøyd spiss.

Vanlig saksedyr er som voksne 15-20 mm lange, hvorav tangen utgjør ca. 4 mm. Kroppen er mørkebrun og beina er lyst gulbrune. Dekkvingene har lyse spisser. Hodet er tydelig avsatt fra kroppen og rettet forover. Antennene er 7-8 mm. lange og trådformete.

Livssyklus

Saksedyrene har ufullstendig forvandling dvs. at de ikke har larve- og puppestadium. Ungene, eller nymfene som de kalles, ligner små voksne, men mangler vinger og kjønnsorganer. De vokser og ligner mere foreldrene for hvert hudskifte.

Hunnen overvintrer i små hulrom i jorden. Den legger omtrent 30 egg om våren som klekker etter 5-8 uker. Saksedyret har yngelpleie ved at hunnen passer egg og nyklekkete unger. Etter hvert dør hunnen, og den blir da spist av ungene, som så forlater yngelkammeret for godt. Bare en generasjon saksedyr utvikles hvert år. Den nye generasjonen blir kjønnsmoden om høsten.

Atferd

Enkelte år eller på spesielle steder kan saksedyrene bli særlig tallrike. Saksedyrene er et typisk nattdyr som om dagen gjemmer seg i sprekker og hulrom. Om kvelden kommer det fram fra gjemmestedet på leting etter mat. Man finner ofte saksedyret på

Figur 1. Vanlig saksedyr er lett gjenkjennelig på "saksen" eller "tangen" på bakkroppen. Saksedyr er helt ufarlig for mennesker, og regnes ikke som noe skadedyr. Illustrasjon: Hallvard Elven.

steder som uryddig mark med stein, døde kvister, greiner og plankestumper og forholdsvis høy fuktighet. Næringen er bløte, råtne eller friske plantedeler, døde dyr og i mindre grad bløthudete insekter.

Saksedyr er ikke et skadedyr

Saksedyret gjør ingen skade i hus og kan ikke leve inne i lengre tid. Mange mennesker synes imidlertid at saksedyr er plagsomme eller skremmende. Saksedyr finnes oftest på gulvet og under gjenstander i kjellere, gangen, bad, kjøkken, vaskerom og andre fuktige rom, men kan også klatre oppover veggene.

Det kan være plagsomt hvis saksedyret bruker området mellom dør og karm som gjemmested, og man kan da oppleve at det "regner" saksedyr når man åpner døren. Man kan ofte finne store mengder saksedyr i postkasser. De kommer seg inn gjennom dreneringshullet i bunnen av kassen, og bruker postkassen som et gjemmested om dagen.

Når saksedyrene er tallrike, skyldes det gode formeringsforhold i råtnende vegetasjon, kompost o.l. nær eller inn til huset. Det er spesielt i juli-august man finner saksedyr i hus.

Forebygging

En kan hindre invasjon av saksedyr ved å redusere formeringsmulighetene nær huset. Det vil si å fjerne fuktig markvegetasjon som kan råtne, komposthauger og annet hageavfall. For å hindre saksedyr i å komme inn i huset må man holde

vinduer og dører i kjeller og førsteetasje tett lukket om kvelden og natta, eventuelt montere på insektnetting. Sjekk også at ventiler er utstyrt med insektnetting.

Bekjempelse

Saksedyr kan fjernes mekanisk ved å støvsuge eller feie. Ved støvsuging bør posen destrueres etter bruk. Vi anbefaler ikke bruk av kjemikalier til bekjempelse av saksedyr.